

9. Шпанко А. Про сутність поняття «стратегічна конкурентоспроможність» / А. Шпанко // *Економіка України*. – 2007. – № 6. – С. 45–49.

10. Фатхутдинов Р.А. Стратегическая конкурентоспособность: учебник / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Экономика, 2005. – 504 с.

В статье предложена классификация видов конкурентоспособности предприятия, которая содержит полный состав классификационных признаков, а также учитывает специфические черты и свойства категории конкурентоспособность. Дана характеристика каждого из выделенных видов конкурентоспособности.

**Ключевые слова:** конкурентоспособность, классификационный признак, уровень конкурентной активности, конкурентное преимущество, рыночное пространство.

In article classification of kinds of competitiveness of the enterprise which contains full structure of classification signs, and also considers peculiar features and properties of category competitiveness, is offered. The characteristic of each of the allocated kinds of competitiveness is given.

**Key words:** competitiveness classification features competitive activity level, competitive advantage, market space.

*Надійшло 15.10.2010.*

УДК 339.924

*І.В. Тараненко, М.С. Власова-Захарченко*

## ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано та узагальнено трактування сутності економічної глобалізації. Показано, що сучасна глобалізація виражається через якісні зміни в змісті процесів інтернаціоналізації під впливом інформаційно-технологічних факторів. Здійснено аналіз динаміки індексу глобалізації за методикою міжнародного рейтингового агентства КОФ за період 1990–2007 рр. Визначено стійку довгострокову тенденцію до підвищення рівня глобалізації, що дозволяє обґрунтувати процес формування глобальної економічної системи на інноваційно-інтеграційній основі.

**Ключові слова:** глобалізація, інноваційний розвиток, інтеграція, глобальна економічна система, індекс глобалізації.

**Постановка питання.** Світова економічна система вступила в новий етап еволюційного процесу, сутнісною рисою якого є глобалізація. З початку 1980-х рр. дискусії стосовно глобалізації, її суперечностей та наслідків зайняли провідне місце у теоретичних та аналітичних розробках провідних учених світу. Одночасно вчені застерігають щодо небезпеки перетворення глобалізації на «розхоже кліше нашого часу, розпливчасту ідею, яка охоплює все – від світових фінансових ринків до Інтернету, проте яка мало що дає для розуміння сучасних умов людського існування» [1, с. 12].

Пропоноване дослідження спрямоване на виявлення характеристик глобалізації як аналітичного поняття, що має використовуватися для по-

яснення процесу формування глобальної економічної системи та розробки стратегій конкурентоспроможного розвитку країн.

Глобалізація є однією з потужних сил, які визначають хід еволюції сучасної світової системи через вплив на всі сфери суспільної взаємодії – економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку та ін. Згідно з переважаючою точкою зору на глобалізацію, жоден процес у суспільстві (соціальний, економічний, політичний тощо) не можна розглядати обмежено, тільки як такий [2, с. 11].

**Аналіз джерел.** Сформувався підходи до трактування сутності глобалізації, які спираються на широку теоретичну базу та різноманітні економічні, соціальні, філософські концепції. У світовій літературі наведено численні трактування поняття глобалізації. Найбільш суттєві з них викладені в працях Б. Бади, У. Бека, Е. Гідденса, Р. Гілпіна, Д. Гольдблатта, М. Кастельса, П. Кругмана, Е. Макгрю, К. Омае, Р. Робертсона, Дж. Розенау, Дж. Томпсона, Д. Хелда, П. Хірша, П. Херста, М. Шимаї та ін.

Автор фундаментального дослідження з проблем глобалізації «Глобальні трансформації. Політика, економіка та культура» Д. Хелд виокремлює три школи, представники яких у своєму намаганні зрозуміти та пояснити глобалізацію дають власну оцінку цьому соціальному феномену, та називає їх «гіперглобалістами», «скептиками» та «трансформістами» [1]. «Гіперглобалісти» (К. Омае) наголошують на «денационалізації» виробництва, утворенні «економіки без кордонів» через процеси транснаціоналізації виробництва, торгівлі та фінансів. «Скептики» (П. Херст, Дж. Томпсон) наполягають на збереженні та навіть посиленні в умовах глобалізації позицій провідних регіональних блоків. «Трансформісти» (Дж. Розенау, Е. Гідденс) наполягають на безпрецедентності глобалізаційних змін та розглядають глобалізацію як принципово новий феномен сучасного світу.

Незалежно від специфіки того або іншого підходу науковці одноставно визнають глобалізацію як об'єктивне явище сучасного світу, що не залежить від суб'єктивних уподобань, симпатій або антипатій [3, 4], як рух людства до цілісної глобальної цивілізації, в основі якої лежать економічні фактори [2, 3].

Сутнісні ознаки та характеристики глобалізації світового господарства як вищої стадії інтернаціоналізації, особливості її впливу на розвиток постсоціалістичних і транзитивних економік є предметом досліджень вітчизняних фахівців та вчених пострадянського простору: О. Білоруса, В. Геєця, І. Ільїна, Д. Лук'яненко, П. Мазурка, Ю. Макогона, В. Іноземцева, І. Осадчої, А. Поручника, Є. Савельєва, Н. Стукало, А. Филипенка, Ю. Пахомова, Ю. Шишкова, О. Швиданенка та ін.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Трактування глобалізації як етапу інтернаціоналізації (у традиційному розумінні останньої є обмеженим). Сучасна глобалізація виражається через якісні зміни в змісті процесів інтернаціоналізації, що охоплюють різні сфери світової економіки: міжнародну (світову) торгівлю, міжнародний рух факторів виробництва, міжнародні фінансово-кредитні та валютні операції, співробітництво у виробничій, науково-технічній, технологічній сферах.

Нова «глобалізаційна» якість процесів інтернаціоналізації виникає та набуває розвитку під впливом інформаційно-технологічних факторів. На

початку XXI ст. з'являються перші ознаки «нової науково-технічної та промислової революції» [5, с. 3], пов'язаної з появою найновіших технологій, таких як нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні та когнітивні технології, які отримали назву NBIC-технологій [5]. Автори Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції» визначають як ключові фактори глобалізації – інформаційно-економічний та інформаційно-технологічний [6].

Відповідно, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій обумовлює вплив темпорально-просторового фактора на якісні глобалізаційні зміни. Процеси інтернаціоналізації починають здійснюватись «із швидкістю світла» [2, с. 10], вперше зростаються в часі та стають інтегрованими інформаційна (технологічна) і економічна революції, що призводить до утворення «економіки, здатної працювати як єдина система в режимі реального часу в масштабі всієї планети». З позицій гео економічного підходу, глобалізація є просторовою характеристикою інтернаціоналізації господарського життя, стадією розширення меж інтернаціоналізації до гранично можливих масштабів [2, 7].

Водночас відбувається розвиток процесів глобалізації «углиб» через активізацію міжнародної економічної інтеграції на мікрорівні (міжнародні компанії, ТНК), мезорівні (стратегічні альянси, мережі, кластери), макроекономічному рівні (міжнародна економічна інтеграція країн). Сучасні вчені поглиблюють розуміння глобалізації через звернення до категорії глобальних інститутів, дискусія точиться навколо спроможності ООН, МВФ, СОТ, G-20, євроінтеграційних інститутів тощо сприяти розв'язанню глобальних проблем сучасності та, в першу чергу, – економічних проблем, пов'язаних із сучасною фінансово-економічною кризою та тривалою рецесією.

Для глобалізації є характерним «доведення до абсолюту процесу транснаціоналізації світової економіки» [8, с. 1675], коли на перший план виходять не територіальні, а корпоративні, організаційні фактори міжнародного поділу праці. Основними суб'єктами глобалізаційних процесів є ТНК, які безпосередньо вступають у міжнародні (глобальні) економічні відносини, забезпечують відповідність глобального попиту і глобальної пропозиції, «мислять у глобальних категоріях покупців, технологій, витрат, постачань, стратегічних альянсів і конкурентів» [2, с. 18].

Результати аналізу факторів глобалізації дозволяють зробити висновок про визначальну роль інноваційного процесу в забезпеченні якісних змін у світовій економіці. Дослідники одностайні в думці про те, що серед передумов розвитку глобалізаційних тенденцій пріоритетна роль належить науково-технічним і технологічним факторам [4, 9, 11].

Мова йде про перехід до нового технологічного способу виробництва, запровадження високих наукомістких технологій, досягнень інформаційно-технологічної революції, яку Мануель Кастельс характеризує як період «прискорених та безпрецедентних технологічних змін, який трансформував процеси виробництва та розподілу, викликав шквал нових товарів та вирішальним чином змістив розміщення багатства та влади на планеті» [10, с. 28]. Наслідком цієї події стало, з одного боку, загострення «амбіцій та конфліктів», яке втілилось у загостренні конкурент-

ної боротьби, з іншого – пошук нових, неконфліктних форм конкурентної поведінки і конкурентної взаємодії, які б дали змогу отримати переваги від запровадження інноваційних технологій та продуктів, передових технічних та управлінських рішень.

Конкурентна боротьба у конфліктних формах має місце в глобальних масштабах переважно в короткостроковому періоді. Яскравим прикладом можуть служити події на світових валютних ринках у вересні–жовтні 2010 р., кваліфіковані фахівцями як початок «світової валютної війни», в основі яких лежить прагнення низки країн світу – США, Китаю, Японії, Південної Кореї, Бразилії, Швейцарії, та ін. підтримати свій експорт за рахунок девальвації національних грошових одиниць. Названа проблема з метою урегулювання в найкоротший термін винесена на порядок денний обговорення зустрічі G-20 та самітів МВФ і Світового банку.

Одночасно набувають сили довгострокові тенденції до інтегративної взаємодії в глобальному масштабі. Сутнісним проявом таких тенденцій є поступальний процес формування глобальної економічної системи.

Таким чином, процеси глобалізації здійснюються через набуття інтернаціоналізацією світового господарства нової якості в просторово-темпоральному контексті, «абсолютизацію» процесу транснаціоналізації світової економіки, поглиблення інтеграційних процесів на всіх організаційно- економічних рівнях, глобалізацію наукових досліджень і розробок, у т. ч. через утворення міжнародних стратегічних технологічних альянсів, глобальний трансфер технологій. Суттєвим внеском у теорію глобалізації є обґрунтування О. Швиданенком твердження про те, що інтеграція, інтернаціоналізація, інноваційний розвиток, підприємництво і конкуренція в сучасному суспільстві створюють взаємопов'язані рушійні сили глобалізації [11].

Суперечливий вплив глобалізації на розвиток як світової економіки, так і окремих країн, доречно розглядати через призму факторів глобалізації, наведених в табл. 1.

Кожна із зазначених груп факторів здійснює позитивний вплив на економіку країн, так само як має негативні наслідки. Одним з найбільш суперечливих факторів глобалізації є перехід до наукомістких технологій. Глобалізація призводить до міграції наукової еліти з країн походження до більш розвинутих країн, де сконцентровані наукомісткі технології та більш інтенсивно продукуються нові знання. НДДКР є прерогативою здебільшого розвинутих країн, в яких продукуються знання та капітали, які є необхідною умовою розвитку новітніх технологій. Так, витрати на науково-дослідні та конструкторські дослідження в Північній Америці становлять понад 40% світових витрат на НДДКД, тоді як у Латинській Америці та Африці разом – менше 1% [12, с. 82]. Відбувається поділ країн світу на світових виробників та світових споживачів новітніх технологій, що уповільнює економічний розвиток одних та прискорює розвиток інших. Однак менш просунуті в технологічному розумінні країни отримують можливість наздогнати лідерів за рахунок трансферу та дифузії технологій, що дає новий поштовх до економічного зростання. Регіон «периферії» стає привабливим для розміщення промисловості за рахунок більш низького рівня оплати праці.

Необхідно зазначити, що процес глобалізації відбувається в таких умовах, коли одні країни активно інтегруються в міжнародні суспільно-економічні відносини нового типу, а інші залишаються відносно ізольованими. Відповідно, нерівномірно розподіляються вигоди та втрати від глобалізації.

Таблиця 1

**Фактори процесу глобалізації\***

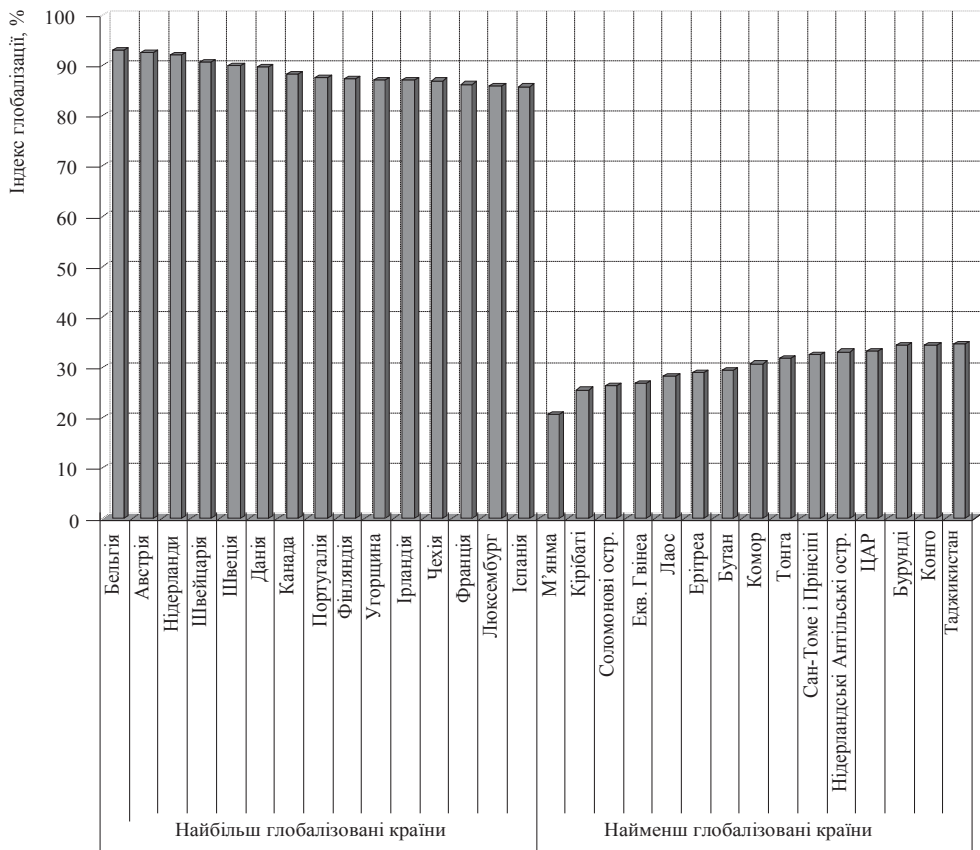
Група факторів процесу глобалізації	Складові групи факторів
Виробничі, науково-технічні і технологічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– різке зростання масштабів виробництва;</li> <li>– перехід до високих наукомістких технологій, широке розповсюдження новітніх технологій;</li> <li>– якісно нове покоління засобів транспорту та їх уніфікація;</li> <li>– розповсюдження знань у результаті наукового обміну;</li> <li>– зниження транспортних, телекомунікаційних витрат, витрат на обробку, зберігання та використання інформації, що полегшує глобальну інтеграцію національних ринків</li> </ul>
Організаційні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– нову глобальну роль відіграють міжнародні організації (ООН, СОТ, Світовий банк та ін.);</li> <li>– перетворення багатонаціональних компаній та інших організацій в основних гравців глобального ринку.</li> </ul>
Економічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– лібералізація торгівлі;</li> <li>– концентрація та централізація капіталу;</li> <li>– впровадження єдиних критеріїв макроекономічної політики;</li> <li>– посилення тенденцій до уніфікації і стандартизації</li> </ul>
Інформаційні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– створення глобальних засобів зв'язку, що поєднують фінансові і товарні ринки, полегшують обмін інформацією та надають можливість приймати оперативні рішення різного напрямку та характеру;</li> <li>– формування систем, що надають можливість з одного центру управляти виробництвом, розташованим у різних країнах</li> </ul>
Політичні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– утворення міжнародних політичних альянсів</li> </ul>
Соціокультурні фактори	<ul style="list-style-type: none"> <li>– послаблення ролі традицій;</li> <li>– розвиток глобального мислення в оцінці ринкової економіки та системи вільної торгівлі;</li> <li>– формування глобальних засобів масової інформації;</li> <li>– розвиток дистанційного навчання;</li> <li>– лібералізація підготовки трудових ресурсів</li> </ul>

\*Складено за [4, 9, 11].

Вимірювання глобалізації як рівня інтегрованості країн до глобалізованої світової системи визначається індексом глобалізації. Перші розрахунки індексу глобалізації було здійснено Світовим Центром маркетингових досліджень (World Markets Research Centre), який у 2001 р. представив свій WMRC G-Index, а також спільними зусиллями AT Kearney Consulting Group та Foreign Policy Magazine, які протягом 2001–2007 рр. здійсню-

вали розрахунок А.Т. Kearney/Foreign Policy Globalization Index (АТК/FP). Це були перші спроби кількісного вимірювання глобалізації через виокремлення окремих складових. Досвід розрахунку індексів WMRC та АТК/FP здійснив значний вплив на подальші аналітичні дослідження глобалізації, зокрема на розробку методики розрахунку Маастрихтського Індексу глобалізації (MGI), а також індексу глобалізації, який щорічно розраховується Міжнародним рейтинговим агентством Швейцарського Економічного інституту (KOF). У 2010 р. інтегральний індекс глобалізації KOF Index of Globalization, який визначається у процентному відношенні та складається з трьох груп факторів: економічних, соціальних та політичних, було розраховано для 208 країн світу [13].

За розрахунками інтегрального індексу глобалізації, лідерами рейтингу є найбільш розвинуті країни світу із показником від 87 до майже 93%: Бельгія, Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Швеція, Данія, Канада, Португалія, Фінляндія та Угорщина. Також рейтинг подає «аутсайдерів» процесів глобалізації, інтегральний показник яких нижчий за 20%: Монако, Пуерто Ріко, Сомалі, Чорногорія, Корея, Ірак, Ліберія та ін. На рис. 1. наведено п'ятнадцять найбільш глобалізованих країн і таку ж саму кількість найменш глобалізованих країн світу за рейтингом KOF.



Складено за [13].

Рис. 1. Найбільш та найменш глобалізовані країни, за рейтингом KOF

Різниця у значенні індексу глобалізації між найбільш глобалізованими та найменш глобалізованими країнами становить у середньому близько 60 процентних пунктів.

Україна посідає у рейтингу КОФ 46-те місце за загальним індексом глобалізації, значно випереджаючи більшість країн колишнього СРСР за винятком Російської Федерації (42-ге місце) та країн Балтії, що є членами ЄС – Естонії (26-те місце), Литви (33-те місце), Латвії (37-ме місце). За окремими складовими індексу глобалізації результати для України є такими: 70-те місце за індексом економічної глобалізації, 64-те місце за індексом соціальної глобалізації, 41-ше місце за індексом політичної глобалізації. Відсталість за індексом економічної глобалізації свідчить про недостатній рівень адаптації України до нової якості інтернаціоналізації та інтеграції у світове господарство.

У табл. 2 наведено динаміку інтегрального індексу глобалізації КОФ для шести країн світу: чотирьох членів ЄС – Німеччини, Великобританії, Франції, Італії, а також Швейцарії та США, які займають у рейтингу 2010 р. відповідно 18-те, 24-те, 13-те, 22-ге, 4-те, 27-ме місця.

Таблиця 2

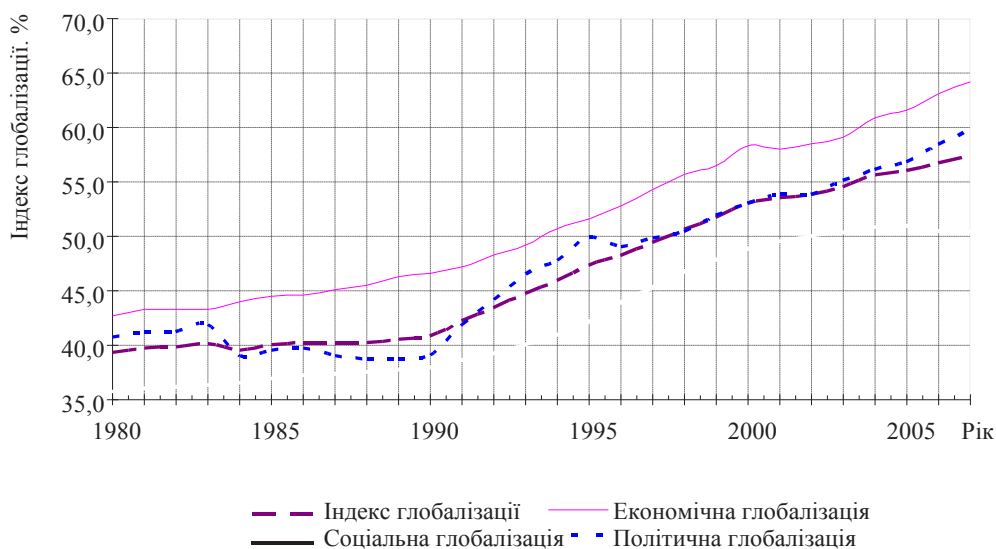
## Динаміка інтегрального індексу глобалізації (KOF Index of Globalization)\*

Роки	Країни					
	Німеччина	Великобританія	Франція	Італія	Швейцарія	США
1970–79	54,25	61,72	59,34	51,71	69,06	61,74
1980–89	60,78	69,32	70,35	56,92	78,31	67,91
1990–99	72,72	76,60	79,77	71,78	87,73	74,63
2000	83,61	81,61	85,55	81,31	93,81	78,03
2001	82,23	80,91	84,44	81,02	92,77	77,40
2002	82,87	80,46	84,90	80,27	91,95	76,16
2003	81,92	80,97	84,19	79,40	92,13	76,35
2004	80,58	80,20	84,82	80,38	90,01	77,69
2005	83,09	80,77	85,53	80,61	90,81	76,67
2006	83,61	80,16	85,47	81,31	90,43	78,22
2007	84,16	80,18	86,18	82,26	90,55	78,80

\*Складено за [13].

Дані табл. 2 підтверджують довгострокову тенденцію до підвищення рівня глобалізації стосовно названих країн за наявності певних коливань в окремі роки. Найвищі значення індексу протягом усього періоду демонструє Швейцарія, протягом 2000–2007 рр. найнижчі значення індексу глобалізації належать США.

Динаміку індексу глобалізації КОФ для світової економіки за період 1980–2007 рр., а також динаміку індексів економічної, політичної та соціальної глобалізації як складових інтегрального індексу наведено на рис. 2.



Складено за [13].

**Рис. 2.** Динаміка інтегрального індексу глобалізації (KOF Index of Globalization)

Після стрімкого зростання в 1990–2000 рр., обумовленого реформуванням економік постсоціалістичних країн та підвищенням їхньої відкритості, динаміка індексу глобалізації демонструє уповільнення, починаючи з 2000 р. Аналіз окремих складових свідчить про те, що таке уповільнення обумовлене від'ємною динамікою соціальної складової індексу.

Динаміка показників рівня глобалізації для Західної Європи та індустриальних країн (рис. 3) демонструє значну кореляцію з динамікою індексу глобалізації для світової економіки, у той час як значення індексу для Східної Європи та Центральної Азії демонструє швидке зростання, починаючи з 1990 по 2000 рр., що підтверджує тенденцію, виявлену за результатами графіка, наведеного на рис. 1.

Аналіз значень індексу глобалізації для країн-членів ОЕСР та країн з низьким та високим доходом, що не входять до ОЕСР (рис. 3), свідчить про наявність прямої залежності між індексом глобалізації та рівнем соціально-економічного розвитку країн [13].

Для всіх груп країн та регіонів світу індекс глобалізації демонструє подібну динаміку (рис. 2, 3), яка полягає у зростанні протягом 1980–2007 рр. приблизно на 18 процентних пунктів, переважно за рахунок індексу економічної глобалізації більш ніж на 20 процентних пунктів.

Значне підвищення рівня глобалізації світової економіки, вимірюване у кількісних показниках, результати дослідження якісних змін процесів інтернаціоналізації, формування глобальних інститутів дають змогу вести мову про формування глобальної економічної системи.

Усвідомлюючи системний характер сучасних глобалізаційних процесів, науковці одночасно звертають увагу на певну обмеженість глобальної економічної системи, стверджують, що на сучасному етапі остання не може мати планетарного виміру [11]. Більшість дослідників одностаї-



но визнають, що нові явища і процеси, які визначають формування глобальної економічної системи, поки що не набули загальноекономічного значення і знаходяться на різних стадіях становлення. У цілому у світовому господарстві має місце концентрація системних ознак глобального характеру [2, с. 19], що має розглядатись як стадія формування глобальної економічної системи.

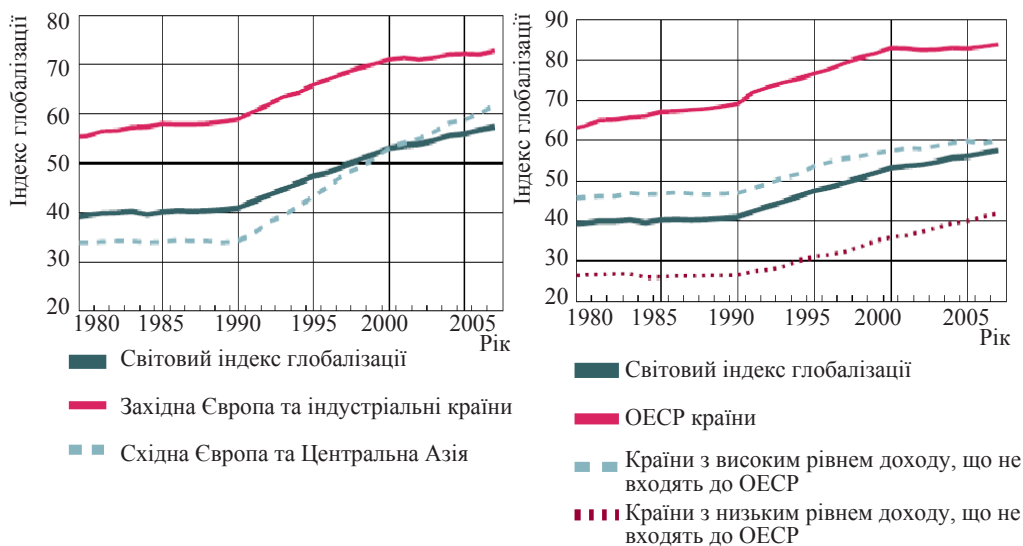


Рис. 3. Показники глобалізації для різних груп країн світу [13]

Інтегральна парадигма світового устрою, що базується на концепції партнерства і діалогу цивілізацій та інтеграційній моделі партнерських відносин, дозволила російським ученим О. Кузику та Ю. Яковцю обґрунтувати глобально-інноваційний характер сучасної фази світової динаміки [14, с. 235, 855]. Визнання інноваційного розвитку як провідної рушійної сили глобалізаційних перетворень призводить до припущення стосовно ключової ролі інновацій у становленні глобальної економічної системи.

Одночасно О. Швиданенко здійснює дослідження сучасних тенденцій становлення і розвитку глобальної економічної системи через запровадження концепції «спільного інтеграційного розвитку» [11], що дозволяє констатувати формування істотно іншої, ніж раніше, перспективи глобального розвитку – інноваційно-інтеграційної.

Економічна інтеграція відбувається на національному та міжнародному рівні, між організаціями (підприємствами, компаніями, корпораціями) та країнами у результаті прагнення економічних суб'єктів до координації дій з іншими учасниками конкурентного простору, в умовах загострення конкуренції з метою, по-перше, запобігання боротьби «на знищення» та, по-друге, якнайповнішої реалізації факторів інноваційно-

го розвитку та інноваційних переваг. Інтеграція представлена, як вказує Д. Лук'яненко [16], у таких процесах:

- розширенні та поглибленні виробничо-технологічних зв'язків;
- спільному використанні ресурсів;
- об'єднанні капіталів;
- створенні суб'єктами умов одне для одного, що полегшують спільну економічну діяльність, знімають взаємні бар'єри.

Структуру інтеграційного процесу в глобальному середовищі та формування глобальної інтеграції наведено на рис. 4.

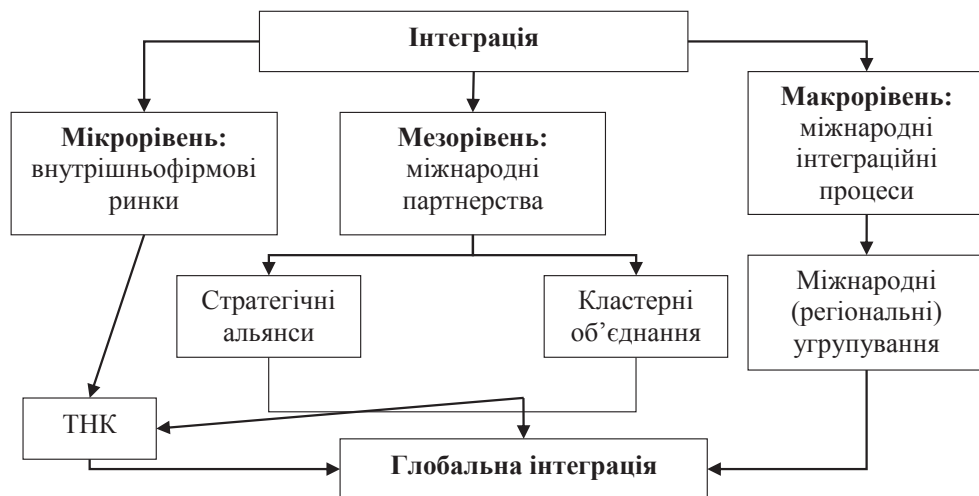


Рис. 4. Структура інтеграційного процесу в глобальному середовищі

Потужним джерелом підвищення ефективності господарської діяльності та поштовхом для поєднання зусиль та активізації інтеграційних процесів на мікро-, мезо-, макрорівні під каталізуючим впливом інновацій стає ефект синергізму. Поняття синергії має міждисциплінарний характер і з успіхом запроваджене в економіці та управлінні, де означає позитивний ефект, що виникає в результаті взаємодії суб'єктів. Підвищення ефективності проявляється в зростанні продуктивності та (або) у зменшенні витрат виробництва, де результат сумісних дій є вищим за суму індивідуальних зусиль. Саме тому синергетичний ефект від спільної дії суб'єктів міжнародних економічних відносин привертає увагу дослідників у контексті одночасного посилення суперечливих тенденцій до інтеграції та загострення конкуренції в умовах глобалізації світової економіки та набуття нею інноваційного характеру. Фахівці досліджують практику злиттів, поглинань, створення інтегрованих корпоративних структур, міжнародних стратегічних альянсів, різноманітні варіанти диверсифікації, реструктуризації та взаємодії компаній, у тому числі на глобальних ринках. У працях [17, 18] узагальнено поняття й види синергетичного ефекту для інноваційно орієнтованих організацій – від локальних компаній до ТНК.

Традиційно вважають, що найбільший результат дає об'єднання підприємств в інтегровану структуру. Н. Усик веде мову про отримання таких переваг порівняно з неінтегрованими учасниками ринку:

- реалізація ефекту масштабу;
- скорочення впливу конкуренції;
- концентрація капіталу, підвищення інвестиційних можливостей (у т. ч. інвестування в інноваційні проекти), стійкості до зовнішніх впливів;
- можливості диверсифікації виробництва для зниження підприємницьких ризиків та підвищення прибутку;
- забезпечення ефективного ціноутворення продукції учасників об'єднання (оптимізація податкового планування, «трансфертні» ціни);
- об'єднання виробництва, технічного досвіду та НДДКР, можливості інтеграції науки та виробництва [18].

Е. Асанова наводить детальну класифікацію видів синергетичного ефекту, втіленого в конкурентних перевагах інтегрованих корпоративних структур [17].

З іншого боку, в інтегрованих структурах часто присутні відносини не тільки ефективного співробітництва, а й конфронтації. Велика частина злиттів відбувається у формі недружніх поглинань. Синергетичний ефект, базований на поєднанні зусиль, у таких структурах відсутній.

Реалізувати синергетичний ефект від спільних дій та одночасно уникнути надмірної залежності дозволяють так звані «м'які» форми інтеграції – стратегічні альянси, кластери, мережі, а також соціальні та інформаційні взаємодії не поєднаних формально суб'єктів, які суттєво посилюються в глобальній економіці та сприяють ефективному запровадженню і використанню інновацій, ініціюють інноваційну діяльність за рахунок використання «ефекту масштабу», підвищення інвестиційних можливостей, об'єднання технічного досвіду та НДДКР, розширення можливостей інтеграції науки та виробництва.

**Висновки.** Результати дослідження особливостей дії економічних законів та суспільно-економічних ефектів в інноваційній економіці свідчать про те, що стимули та мотиви для інтеграційної взаємодії у різних формах обумовлені самою природою інноваційної економіки. За специфічних умов глобалізації стимули до інтегративної взаємодії набувають поштовху до подальшого розвитку.

Водночас світовий досвід вказує на те, що результати міжнародної інтеграції є ефективними лише за умови не тільки близького рівня техніко-економічного та соціального розвитку країн-учасниць, схожості їх економічних та геополітичних цілей та інтересів, економічного та політичного устрою, а й досить високого рівня соціально-економічного розвитку. У протилежному випадку прояви економічної нестабільності та кризові процеси за умови виникнення в одній країні набувають миттєве розповсюдження в інших країнах-партнерах, що призведе до економічного колапсу. Крім того, відкритість економіки країн дає позитивний ефект у разі достатньої конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішніх ринках.

У зв'язку з вищезазначеним необхідно звернути увагу на зростання нерівномірності розподілу благ у світі, згідно з «правилом Парето 20 / 80». Так, на 20% населення високорозвинутих країн припадає 86% світо-

вого ВВП [20, с. 24]. Результати проведеного вище аналізу залежності індексу глобалізації КОФ від рівня соціально-економічного розвитку свідчать про те, що найбільші вигоди від глобалізації отримують саме розвинуті країни. Одночасно дослідження, проведені фахівцями «Центру розвитку» Вищої школи економіки (м. Москва), вказують на те, що інтеграційний ефект стосовно впливу на динаміку зростання ВВП країн світу в короткостроковому та середньостроковому періоді є відносно невеликим і становить приблизно 1% [21].

За таких умов необхідна розробка концепції розвитку світового господарства, яка має враховувати цілі економічного розвитку країн, що відрізняються за певними ознаками, рівнем економічного розвитку тощо. Основу стратегій глобального розвитку має становити розумне поєднання інтеграції та інновацій як двох шляхів забезпечення динамічного та гармонійного конкурентоспроможного розвитку країн.

#### *Список використаної літератури*

1. Глобальные трансформации / Д. Хелд, Э. Макгрю, Д. Гольдблатт, Дж. Перратон; пер. с англ. – М.: Праксис, 2004. – 576 с.
2. Глобальна економіка: навч. посібник / П.П. Мазурок, Б.М. Одягайло, В.В. Кулішов, О.М. Сазонець. – Л.: Магнолія 2006, 2009. – 208 с.
3. Дахно І.І. Міжнародна економіка: навч. посібник. – 3-тє вид., стереотип / І.І. Дахно. – К.: МАУП, 2007. – 248 с.
4. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / Ю.В. Макогон, В.В. Дергачева, Е.А. Пашко, П.А. Фильянов / под ред. Ю.В. Макогона. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 260 с.
5. Киселев В.Н. Инновационная политика и национальные инновационные системы Канады, Великобритании, Италии, Германии и Японии / В.Н. Киселев, Д.А. Рубвальтер, О.В. Руденский // Информационно-аналитический бюллетень ЦИСН. – 2009. – № 6. – С. 1–71.
6. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. Ін-т стратег. дослідж., Ін-т економ. прогнозування НАН України; М-во економ. та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
7. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства: учебник / Э.Г. Кочетов. – М.: Изд-во БЕК, 1999. – 480с.
8. Губатенко Н.И. Проблемы экологической стратегии в контексте глобального развития / Н.И. Губатенко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сбор. науч. трудов. – Донецк: Донецкий национальный университет. – 2007. – № 4. – С. 1674–1680.
9. Адаманова З.О. Инновационный характер системных глобальных изменений // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 63. – С. 26–30.
10. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. / под науч. ред. О. И. Шкаратана / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ., 2000. – 606 с.
11. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / О.А. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2007. – 312 с.

12. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: у 3 т. / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал та ін.; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – Т. 1. – К.: Фенікс, 2007. – 544 с.

13. KOF Index of Globalization 2010. Press Release // <http://globalization.kof.ethz.ch>.

14. Кузык Б.Н. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Т. VI. Перспективы становления интегральной цивилизации. / Б.Н. Кузык, Ю.В. Яковец. – М.: Институт экономических стратегий. – 2009. – 576 с.

15. Швиданенко О.А. Сучасні тенденції становлення глобальної економічної системи / О.А. Швиданенко // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 4 (20). – С. 17–20.

16. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2008. – 242 с.

17. Асанова Э. Р. Содержание интегрированных корпоративных структур / Э. Р. Асанова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Сер. Экономика. – 2007. – № 1. – Т. 20 (59). – С. 3–11.

18. Усик Н.И. Использование синергетического эффекта в конкурентной борьбе / Н.И. Усик // Вестник СПбГУ. Сер. 5. – 2003. – Вып. 2 (№13). – С. 51–58.

19. Чесборо Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий. / Г. Чесборо. – М.: Поколение. – 2007. – 336 с.

20. Марченко А.В. Глобализация мировой экономики / А.В. Марченко – ЦЭМИ РАН. – 2003. – 50 с. // <http://www.politlab.org/>

21. Миронов В. Рост экономик стран СНГ в контексте интеграции / В. Миронов, О. Осипова // «Центр развития» ГУ-ВШЭ. Официальный сайт // <http://www.dcenter.ru/>

Проанализированы и обобщены трактовки сущности экономической глобализации. Показано, что современная глобализация проявляется в качественных изменениях в содержании процессов интернационализации под влиянием информационно-технологических факторов. Проанализирована динамика индекса глобализации по методике международного рейтингового агентства КОФ за период 1990–2007 гг. Выявлена устойчивая долгосрочная тенденция к повышению уровня глобализации, позволяющая обосновать процесс формирования глобальной экономической системы на инновационно-интеграционной основе.

**Ключевые слова:** глобализация, инновационное развитие, интеграция, глобальная экономическая система, индекс глобализации.

The definitions and interpretations of the nature of globalization are analyzed and generalized. Modern globalization is explained through qualitative changes at the internationalization processes under the influence of information and technologic factors. The dynamics of KOF Index of Globalization in 1990–2007 is analyzed. The stable long-term trend of globalization growth level revealed at the research allows to ground the process of the forming the global economic system at innovative and integration basis.

**Key words:** globalization, innovative development, integration, global economic system, globalization index.

*Надійшло 15.10.2010.*